

TINGSTUA PÅ NEDRE ÅFOSS av TAU

Behovet for ordnede naboforhold gjorde at mer eller mindre uskrevne og aksepterte normer for adferd, vokste fram. De hadde ikke bare gyldighet basert på det som var blitt sedvane mellom to bestemte naboer. Etter hvert fikk man også skrevne regler som var bindende for alle innen bygdesamfunnet (Dette gjaldt nabogrenser, gjerdeplikt, eiendom, ære og en mengde ulike forhold mennesker og slekter i mellom.) - Et mer omfattende og ordnet fellesskap krevde f.eks. at blodhevn og annen selvtekt måtte innskrenkes. Forhandling mellom partene med sikte på minnelig overenskomst, dom ifølge lover som var vedtatt og kunngjort og som gjaldt hele bygda, fikk mer plass. Dette ga grunnlag for *bygdetinget*, der bøndene møttes og avgjorde rettsvister, dømte forbrytere og drøftet felles anliggender. Og, der kunngjøring om beslutninger og bestemmelser ble proklamert.

Videre fantes det vi kan kalle kultsteder (steder for religiøse samlinger) i mange av de norske bygdene lenge før vikingtidens begynnelse. Der hadde bygdefolket ofte saker å drøfte og beslutte når de møttes, og der kunne de ikke minst utøve sine religiøse ritualer i fellesskap. - Dersom man følte seg truet av ytre makter, fiender, var det naturlig å søke sammen. Forsvar, f.eks., og samarbeid om å anlegge bygdeborger, krevde at man stilte opp i samlet flokk.

De første bygdetinga foregikk under åpen himmel, men etter hvert som folketallet økte og samfunnet ble mer komplisert, gjorde kongemakten seg mer mer gjeldende i dagliglivet, og det ble bestemt fastere struktur i organiseringen av samfunnet herunder en viss forutsigbarhet i behandlingen av mange felles saker. Skattlegging og inndriving, saging av tømmer og fløting i elver og vann samt mølledrift er eksempler der ulike interesser kunne kollidere. Et visst samarbeid mellom folk og folkegrupper ble dermed påkrevet.

Bygdesamfunnet selv måtte ta hånd om og løse mange fellessoppgaver. Dette aktiviserte bøndene og gjorde dem samlet sett mer selvhjulpne. Ikke minst ga det seg utslag på rettslivets område. I løpet av 1500-tallet blei domsnemnder på 6-12 mann (embedsmann) mer eller mindre innarbeidet som en fast institusjon i bygdene under navn av lagretten. Det viste seg at lagmannen

På lensmannsgårder og i tingstuer var det vanlig å ha fangehull. I muren her var det visstnok en glugge med gitter. Foto: TAU

var temmelig uunnværlig i rettsaker, og etter kildene å dømme er denne kongelige embetsmann gjerne med, om det så bare gjelder åstedssaker. Mer selvstendig har vel lagrettemennene (betrodde bønder) fungert når det gjaldt å avhøre vitner og på annen måte forberede saksbehandlingen, sette opp brev om tvister og delegang mellom eiendommer og mye annet.

I 1590 kom det kongelig befaling om at bygdelagrettene skulle dømme først i alle saker på landsbygda, mens de får lagmannen og hans domstol i byen til overinstans. I gammelnorsk tid hadde bondetinget fått forsterkning av en lovkyndig lagmann. Dette ble senere forsterket med en hjelper for retten, *en edsvoren skriver = sorenskriver* (i Kongebrev av 1591 og 1634). Han skulle bl.a. veilede lagretten på bygdetinga og føre rettsprotokollene.

Stevnestua eller tingstua på Åfoss ble bygget i 1704. Det var som oftest ikke plass til alle de fremmøtte inne i selve tingstua, så allmuen måtte vente ute på tunet. I Solum var det flere tingstuer f.eks. på Holtan og Bjørntvedt. På Nedre Åfoss etter gårdsdeling flytting tjente bygget med tingstua som våningshus.

Tingstua var det største rommet i bygget. Den lå i første etasje til høyre på bildet og tjente som storstua på Nedre Åfoss. Et prektig rom. (Fto:TAU)